

ПРАДАЕЦЦА.. СПАДЧЫНА РАДЗІВІЛАЎ

Да 1990-х гадоў у палацы была школа, куды хадзілі некалькі пакаленняў жыхароў навакольных вёсак.

А ў цэлым стан палаца адносна нядрэны. Выдатна захавалася нават старадаўняя лепка на франтоне — скульптурныя галовы антычных філосафаў. Такого элемента афармлення няма больш ні ў адным палацы або сядзібе на тэрыторыі нашай краіны.

ПАЛАЦ І ЯГО НАСЕЛЬНІКІ

Падымацца да цэнтральнага ўвахода ў будынак трэба па старадаўняй лесвіцы — яе таксама не разбурыў час. Радзівілы сталі ўладальнікамі гэтых зямель у XVII стагоддзі, а ўзялі ў Паланечцы палац — у XVIII. Тут было «сямейнае гняздо» той галіны знакамітага магнацкага роду, да якой належаў вядомы дзяржаўны дзеяч, пісьменнік і кампазітар Мацей Радзівіл. У гасцях у князя ў тыя часы ў Паланечцы бывалі выдатныя дзеячы культуры і мастацтва — напрыклад, расійскі літаратар Дзяніс Фанвізін.

Палац быў адносна невялікі (зразумела, толькі ў параўнанні з іншымі палацамі, што належалі роду Радзівілаў) і пабудаваны ў стылі класіцызму. Пры яго праектаванні за ўзор ўзялі вытанчаную архітэктурную італьянскай вільі Трывулзіна. Паступова вакол княжацкай рэзідэнцыі з'явіліся парк, гаспадарчыя пабудовы, аранжарыя для экзатычных раслін і каталіцкая капліца. Да нашых дзён «дажыў» толькі палац. Зрэшты, яшчэ ў Паланечцы з «радзівілаўскіх часоў» застаўся драўляны касцёл Святога Юрыя ў неагатычным стылі. Унутры храма захаваліся іконы XVIII стагоддзя.

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Пасля трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай Мацей Радзівіл з'ехаў з Паланечкі, а палац перайшоў ва ўласнасць ягонага сына Канстанціна. Малады гаспадар перабудаваў будынак у стылі ампір, які быў у модзе ў канцы XVIII — пачатку XIX стагоддзя. У выніку палац прыняў тое аблічча, якое мы можам убачыць сёння: з'явіліся чатырохгранныя калоны, увянчаныя лепкай — галоўнымі антычных філосафаў.

Ад інтэр'ераў палаца сёння захавалася толькі плітка XVIII стагоддзя на першым паверсе — чорна-белая, польскага брэнда Oroszno, яна выкладзена ў выглядзе шахматнай дошкі. А калісьці інтэр'еры палаца ўражвалі пышнасцю. Тут захоўваліся некаторыя карціны радавой галерэі Радзівілаў, унікальная бібліятэка (больш за 4000 старадаўніх кніг), творы мастацтва. У 1869 годзе Канстанцін Радзівіл памёр, а яго сын, які атрымаў у спадчыну палац, жыць у Паланечцы не пажадаў. З'язджаючы, ён забраў з сабой значную частку «скарбаў».

Прайшлі гады, перш чым унук Канстанціна, Альберт Станіслаў, вярнуўся ў радавое гняздо — ужо ў канцы XIX стагоддзя. Тады да будынка была прыбудавана шырокая парадная лесвіца, з'явіўся неагатычны зімовы сад. Апошнім уладальнікам палаца ў Паланечцы стаў пляменнік Альберта, Уладзіслаў Радзівіл, які жыў у ім да самага ўз'яднання Заходняй і Усходняй Беларусі і толькі ў канцы 1930-х з'ехаў у Еўропу.

Вялікая Айчынная вайна не пашкадавала палац — ён быў пашкоджаны пажарам у 1943 годзе. Пасля Перамогі «радавое гняздо» Радзівілаў аднавілі (зразумела,

без усялякай агляды на «гістарычнасць») і размясцілі тут школу, куды хадзілі ўсе дзеці з навакольных вёсак. Будынак пазбавіўся герба князёў Радзівілаў над парадным уваходам, была разабрана аранжарыя, у галерэі заклалі цэглай вокны. Калі ў пачатку 90-х палац прыйшоў у аварыйны стан, школу «перасялілі» ў іншы будынак, а старажытная пабудова засталася на балансе аддзела па адукацыі Баранавіцкага райвыканкама.

У ДОБРЫЯ РУКІ

Сёння гістарычны будынак шукае новых гаспадароў. Першапачатковы кошт лота — 25 тысяч беларускіх рублёў, крыху менш за 10 тысяч долараў у эквіваленце. Але набыць старадаўнюю сядзібу — гэта толькі пачатак «вялікага шляху».

— Спатрэбца сур'ёзныя грашовыя ўкладанні, каб будынак перастаў быць «аварыйным». Драўляныя бэлькі на столі прагнілі, неабходна ўмацаваць падмурак, —

выдаткі — і часовыя, і матэрыяльныя — гатовы пайсці далёка не кожны інвестар. Акрамя таго, бізнес ёсць бізнес: укладанні павінны акупіцца. Паланечка знаходзіцца ўдалечыні ад буйных гарадоў — офісы ў старадаўнім будынку размясціць не атрымаецца, рэстаран наўрад ці будзе прыносіць прыбытак. Якой бачаць будучыню палаца мясцовыя ўлады, калі ўсё ж яго ўдасца прадаць?

— У ідэале, вядома, хацелася б стварыць «турыстычнае Радзівілаўскае кола»: Мір, Нясвіж і Паланечка, — гаворыць старшыня сельвыканкама. — Паводле легенды, той самы падземны ход, які так і не быў знойдзены гісторыкамі, звязвае Нясвіж не толькі з Мірскім замкам, але і з палацам у Паланечцы. Зразумела, што гэта адно з паданняў, якіх вакол найбагацейшага роду Вялікага Княства Літоўскага мноства. Але праўда ў тым, што гістарычна гэтыя палацы былі звязаны паміж сабой. Было б нядрэнна зноў гэта аднавіць. У нас ёсць распрацоўкі пра тое, які

На даху «сямейнага гнязда» Радзівілаў цяпер ужо гнэзды буслы.

адзначае Наталля Ібрагімава. — Але ж гэта не руіны — ёсць і сцены, і нават дах.

Праблема ў тым, што кожны помнік архітэктурны мае патрэбу не проста ў рамонце — уласнік абавязаны будзе менавіта адрэстаўраваць яго. А рэстаўрацыя значна падыймае кошт будаўнічых і апрацоўчых работ, паколькі патрабуе спецыяльных матэрыялаў і высакласных спецыялістаў. Акрамя таго, пры правядзенні аднаўленчых работ у гістарычным будынку кожны крок неабходна ўзгадняць з Міністэрствам культуры, іншымі зацікаўленымі ў захаванні гістарычнай спадчыны дзяржаўнымі структурамі. На ўсе гэтыя

мог бы быць такі турыстычны маршрут. Але пакуль, на жаль, гэта справа будучыні.

Зрэшты, мясцовыя ўлады разумеюць, што ўласнік, верагодна, не захоча адкрываць у будынку палаца музей. Але гэта не самае галоўнае. У першую чаргу важна захаваць помнік архітэктурны. І «ўпісаць» яго ў сучаснасць. Напрыклад, выкарыстоўваючы патэнцыял загараднай княжацкай рэзідэнцыі, можна развіваць адзін з модных турыстычных кірункаў — агратурызм. Або стварыць дзіцячы лагер, які працуе на камерцыйнай аснове.

Аляксандра АНЦЭЛЕВІЧ.

Сімвал міру і яднання

Сярод святыняў беларускай зямлі стала больш на адну рэліквію. У наступную суботу, 26 верасня, будзе прадстаўлены Тураўскі крыж у Мінску (у Мінскай духоўнай акадэміі адбудзецца прэзентацыя, а ў кафедральным саборы яго можна будзе ўбачыць на святочным богаслужэнні). Крыж аднавілі намаганнямі вялікага кола аднадумцаў. Пра гэта паведамлілі журналістам падчас прэс-канферэнцыі «Захаванне культурна-гістарычнай спадчыны беларускага народа: узнаўленне напастольнага крыжа Тураўскай епархіі XII—XIII стагоддзя».

— Гэта знакавая падзея для нашай краіны. Узноўлены крыж Тураўскай зямлі сёння з'яўляецца сімвалам вяртання, адраджэння духоўных традыцый. І сённяшня падзея дае нагоду гаварыць і пра значэнне гэтага адраджэння, і пра тое, як яно можа і павінна далей праходзіць, — звярнуўся да прысутных Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі мітрапаліт Мінскі і Заслаўскі ВЕНЬЯМІН. — Што датычыцца гісторыі ўзнаўлення Тураўскага крыжа, то яна вядзе адлік ад 1962 года, калі вядомы археолаг Пётр Лысенка знайшоў элементы святыні. Гэта былі чатыры свінцовыя выявы — Прасвятой Багародзіцы і трох святых. Вучоны выказаў здагадку, што гэтыя выявы мелі адносіны да напастольнага крыжа Тураўскай епархіі XII—XIII стагоддзяў. І цяпер адноўленая рэліквія сведчыць пра сувязь пакаленняў і разам з тым

паказвае шлях у будучыню. Бо мы адраджаем нашы святыні для таго, каб пакінуць іх нашчадкам.

...У 2018 годзе Беларуская праваслаўная царква аб'явіла конкурс эскізных праектаў узнаўлення Тураўскага крыжа, і перамогу ў ім атрымаў праект Алены Андрушчанкі. А канцэпцыю рэліквіі падрыхтавала старшыня Сінадальнага аддзела Беларускай праваслаўнай царквы па царкоўным мастацтве, архітэктурцы і рэстаўрацыі Марыя НЕЦВЯТАЕВА. Зроблена два экзэмпляры Тураўскага крыжа. Адзін з іх будзе захоўвацца ў Акадэміі навук, а другі (з часцінкай крыжа, на якім быў укрываваны Хрыстос) перададуць у Тураўскі кафедральны сабор.

— Работа над праектам па ўзнаўленні Тураўскага крыжа пачалася тры гады таму. І гэта было нялёгка, бо асабліваць сярэднявечнага мыслення ў тым,

што чалавек, ствараючы нешта, адразу ўкладаў туды нейкі сэнс. Напрыклад, арнамент для людзей таго часу — гэта код. І ні адзін элемент Тураўскага крыжа не павінен быў стаць проста элементам аздабляльнага. Важна было захаваць багаслоўскі складнік, які ўзнік у XII стагоддзі, а таксама гістарычны кантэкст, — кажа Марыя Нецвятаева.

Свой значны ўклад у агульную справу зрабіў ААТ «Банк развіцця». Восенню мінулага года менавіта падтрымка праекта гэ-

тай структурай дазволіла пачаць работу над вырабам крыжа. Вядома, што Банк развіцця з'яўляецца важным дзяржаўным інстытутам, які падтрымлівае розныя сферы, але пошук праектаў па развіцці сацыякультурнай сферы заўсёды быў і застаецца ў прырытэце.

— З 2015 года Банк развіцця сфарміраваў і кожны год рэалізуе праграму «Культурная спадчына Беларусі», у межах якой выпускаюцца кнігі-альбомы, прысвечаныя славутым людзям нашай краіны. І вось такім праектам стала супра-

цоўніцтва па ўзнаўленні Тураўскага крыжа, які, на мой погляд, з'яўляецца адным з важных і сімвалічных аб'ектаў ідэнтычнасці Беларусі, — зазначыў старшыня праўлення ААТ «Банк развіцця» Рэспублікі Беларусь Андрэй ЖЫШКЕВІЧ. — І як у любым добрым пачынанні, тут сышліся для нас зоркі, каб задуманае здзейснілася. З аднаго боку, была актыўная жыццёвая пазіцыя Пятра Лысенкі і супрацоўнікаў Акадэміі навук, а з іншага — ідэя атрымала падтрымку з боку Беларускай праваслаўнай царквы і Сяргея Румаса, які ў той час узначальваў Банк развіцця. І мы сёння ўжо як пераемнікі на фінальнай стадыі гэтага шматгадовага і складанага працэсу па праве падзяляем радасць і гонар, што маем дачыненне да вялікай справы.

І зноў жа я адчуваю логіку і справядлівасць таго, што нашу калектыўную працу мы прэзентуем у гэтыя дні. Бо сёння Беларусі патрэбны сімвалы яднання, якія дапамогуць пераадолець раскол у грамадстве, гвалт і агрэсіўнае непрыманне альтэрнатыўных поглядаў. Я шчыра веру, што Тураўскі крыж, які вяртаецца на беларускія землі, дапаможа нам вярнуць супакаенне, дыялог і зберагчы мір для развіцця краіны. Няхай гэта будзе наш агульны ўклад у добрую справу.

Алена ДРАПКО.